

POSTAWY STUDENTÓW WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ ORAZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Mirosława Kanar

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Nauk Społecznych
Zakład Pedagogiki Specjalnej i Profilaktyki Społecznej
al. Wojska Polskiego 71a
65-762 Zielona Góra

E-mail: mir.kanar@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5426-4066>

ABSTRAKT

Cel. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie postaw studentów wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz z niepełnosprawnością intelektualną. W opracowaniu omówiono istotę, komponenty i mechanizmy kształtowania postaw, a także dokonano przeglądu badań dotyczących przekonań wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz intelektualną.

Metodologia. W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety. Analiza materiału poparta jest danymi, które uzyskano od 70 respondentów.

Wyniki. Studenci przyjmują negatywne postawy wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz z niepełnosprawnością intelektualną w komponentie poznawczym, natomiast w komponentie afektywnym oraz behawioralnym postawa ankietowanych była zależna od rodzaju niepełnosprawności. Badania ukazały dystans studentów wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną. Uczestnicy badania deklarowali większą otwartość i chęć interakcji z ludźmi z niepełnosprawnością ruchową oraz w mniejszym stopniu – z niepełnosprawnością intelektualną. Interpretacja wyników badań umożliwiła zaproponowanie rekomendacji pod kątem zmiany przekonań studentów wobec osób z niepełnosprawnością.

Wnioski. Osoby niepełnosprawne mają pozytywny wizerunek wśród studentów. Jednakże respondenci wykazują negatywną postawę w komponentie poznawczym. Badani posługują się nieaktualną terminologią, często o charakterze pejoratywnym. O pozytywnej postawie badanych w komponentie afektywnym oraz behawioralnym świadczy przyjazne nastawienie wobec osób niepełnosprawnych, a także chęć udzielenia tej grupie wsparcia.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, postawy, niepełnosprawność ruchowa, niepełnosprawność intelektualna, społeczność akademicka.

The attitude of students towards people with physical or intellectual disabilities

ABSTRACT

Aim. The aim of this article is to present the attitudes of students towards people with physical and intellectual disabilities. It discusses the essence, components, and mechanisms for shaping attitudes and also reviews other research concerning people with physical and intellectual disabilities.

Methodology. The research used the diagnostic survey method and the questionnaire technique. Arbitrary criteria (student status) were taken into account when choosing respondents. Analysis of the material is based on the data obtained from 70 respondents.

Results. Students adopt negative attitudes towards people with physically disabilities and intellectual disabilities in the cognitive component, whereas in the affective and behavioral components, the attitude of the respondents depended on the type of disability. The research showed the distance of students towards people with intellectual disabilities. The participants of the study declared greater openness and willingness to support people with physical disabilities than those with intellectual disabilities. Interpretation of the results has enabled us to propose recommendations aimed at changing the attitudes of students towards people with disabilities.

Conclusions. People with disabilities have a positive image among students. However, the respondents showed a negative attitude in the cognitive component. The respondents use out-of-date terminology, often of a pejorative nature. The positive attitude in the affective components and behavioral components is evidenced by the friendly attitude towards people with disabilities, as well as the willingness by the students to support this group.

Key words: disability, attitude, physical disability, intellectual disability, academic community.

WPROWADZENIE

W Polsce żyje około 7 689 800 osób z niepełnosprawnością (European Health Interview Survey, 2014). Świadomość społeczeństwa co do życia i funkcjonowania tej grupy ludzi jest znikoma. Przekłada się to na stanowisko społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnościami. Skłania to do refleksji, czy możliwa jest zmiana oraz czy da się ukształtować melioratywne postrzeganie osób z niepełnosprawnością?

Niepełnosprawność ujmuje się, jako „trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy” (Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, 1997, Dz. U. 2020 poz. 426). Rozróżnia się odmienne kategorie niepełnosprawności w zależności od przyjętych kryteriów, m.in.: etiologicznych, czasu trwania, postrzegania medycznego czy pedagogicznego. Maria Grzegorzewska do kategorii osób z niepełnosprawnością zalicza grupę ludzi niewidomych i niedowidzących, głuchych i niedosłyszących, głuchoniemych, przewlekle chorych, a także osoby z uszkodzeniem narządu ruchu, oraz te z trudnościami w uczeniu się na skutek dysharmonii rozwoju oraz grupę ludzi społecznie niedostosowanych (Lipińska-Lokś, 2011). W paradygmacie społecznym

niepełnosprawność ujmuje się w kontekście kogoś funkcjonującego w odmienny sposób niż jednostka pełnosprawna, jednak nie przez pryzmat trudności biologicznych, a poprzez wyobrażenie osób z niepełnosprawnością przez społeczeństwo (Krause, 2012). Zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych zaleca się, aby używać określenia „osoby z niepełnosprawnością” (ang. *person with disabilities*). Ma to przede wszystkim na celu stawianie człowieka na pierwszym miejscu oraz zaprzestanie nadawania etykiet niepełnosprawności poprzez używanie pejoratywnych określeń np. kaleka, upośledzony (Smith, 2009; Niedbalski, 2019).

W niniejszym opracowaniu skupiono się na postawach wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz intelektualną. W Polsce żyje 1 101 781 jednostek z niepełnosprawnością ruchową oraz 140 000 osób z niepełnosprawnością intelektualną (Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, 2011). Charakterystycznymi cechami tej grupy ludzi z niepełnosprawnością intelektualną jest ograniczenie w funkcjonowaniu intelektualnym, obniżenie zdolności interpersonalnych, poznawczych, praktycznych umiejętności przystosowawczych oraz ujawnienie się niepełnosprawności przed 18 rokiem życia (Chrzanowska, 2015). Skutkiem niepełnosprawności ruchowej są trudności w obszarze narządu ruchu (Otrębski, Roźnowski, 2008). Osoby z niepełnosprawnością ruchową wyróżniają zmiany w funkcjonowaniu narządu ruchu, które ograniczają ich aktywność oraz mogą prowadzić do izolacji na skutek niższego poczucia własnej wartości lub poprzez niedostosowanie architektoniczne otoczenia do ich potrzeb i możliwości (Maciarz, 2005).

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wyników badań dotyczących postaw studentów wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz tych z niepełnosprawnością intelektualną. Niniejszy tekst stanowi fragment badań prowadzonych wśród studentów.

POSTAWA – DEFINICJE, KLASYFIKACJA ORAZ CZYNNIKI WARUNKUJĄCE JEJ Kształtowanie

W tej części przedstawione zostanie teoretyczne ujęcie postaw, jak i również wskazane zostaną czynniki je kształtujące. Postawy określa się jako „dyspozycje w zachowaniu się w określony sposób” (Nowicka, 2005, s. 225). Za postawę uznaje się „swoisty fenomen, zawierający w sobie komponent afektywny, czyli emocjonalno-ewaluacyjny. Odwołuje się on do emocji określonej walencji i pojawiających się w odpowiedzi na zaistniałą konfrontację między jednostką, a obiektem sprawy. Ponadto posiada komponent poznawczy dotyczący poznanej wiedzy, i żywionych przekonań wobec danego przedmiotu i wreszcie – komponent behawioralny, czyli określający sposób zachowania się przedmiotem” (Kokot, 2010, s. 49). Uczucia w stosunku do przedmiotu postawy określa się jako komponent afektywny. Element poznawczy, w przeciwieństwie do komponentu behawioralnego, który opiera się na zachowaniach wobec przedmiotu postawy, bazuje na wiedzy i przekonaniach (Sękowski, 1994; Zawisłak, 2009).

Podjęmując się tematyki związanej z postawami społecznymi nie można pominąć opisu pojęcia „przedmiot postaw”. Maria Komorska uważa, że przedmiotem postaw może być wszystko, co istnieje zarówno w kontekście własnych odczuć, jak i w kontekście twórców urzeczywistnionych. W związku z tym badaczka uznaje: osoby, grupy

społeczne, własną osobę, normy i zasady społeczne oraz aksjonomiczne, jako hipotetyczny przedmiot postaw (Komorska, 2000).

Istnieje wiele podziałów postaw w zależności od odwołania się do przedmiotu postawy lub ich cech. Wojciech Soborski wyróżnia takie rodzaje postaw, jak: negatywne, pozytywne, publiczne, prywatne, indywidualne, społeczne, silne, słabe (natężenie postawy), pełne, niepełne (w zależności od występowania komponentów), intelektualne, emocjonalne, trwałe, mało trwałe (Soborski, 1987).

Postawa może wynikać z przekonań i emocji. Jest ona pochodną modelowania obserwacji oraz analizy otoczenia. Gdy przedmiot postawy pojawia się niejednokrotnie, tworzą się emocje. Im więcej razy dana osoba doświadcza jakiegoś zjawiska, tym bardziej z obojętnego nastawienia ewoluuje w orientację negatywną bądź pozytywną. Przekonania stanowią również rezultat zachowań. Mechanizm powstawania postawy dotyczy stosunku danej osoby do przedmiotu postawy. W tym ujęciu autopercepcja postawy powstaje w wyniku własnego zachowania. Istotne przy kształtowaniu postaw jest środowisko zewnętrzne. Dorośli mają wpływ na dzieci. Pomimo tego, że częściowo światopogląd człowieka ulega zmianom w ciągu całego życia, to najczęściej przekonania pozostają zbliżone do postaw rodziców. Innymi zewnętrznymi czynnikami wpływającymi na postrzeganie danych obiektów są tzw. mass media, czyli telewizja, Internet, radio oraz prasa (Wojciszke, 2003).

Na kształtowanie postaw danej jednostki ma wpływ otaczające środowisko oraz jego postrzeganie w zależności od posiadanej wiedzy. Postawy wobec ludzi są wynikiem naśladownictwa, tzn. tworzenia swoich przekonań na podstawie wzorców zaczerpniętych od innych ludzi. M. Komorska wśród czynników tworzenia się przekonań wymienia wpływ osób znaczących, społeczny oraz kultury. Autorka zwraca uwagę również na przyczyny kształtowania danych postaw wynikające z cech jednostki, jak np. płeć, stan zdrowia, zakres wiedzy i inteligencji, a także inne cechy osobowości (Komorska, 2000).

POSTAWY WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W ŚWIETLE DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ

Andrzej Sękowski był jednym z pierwszych badaczy zajmujących się tematyką postaw społecznych. Autor określił hipotezę na temat znaczenia cech osobowościowych i ich wpływu na osoby z niepełnosprawnością. Badacz wskazał na takie czynniki kształtujące postawy wobec osób z niepełnosprawnością, jak wychowanie, środowisko wychowania, a także możliwości intelektualne (Sękowski, 1994).

Beata Cytowska ukazuje problem etykietowania osób z niepełnosprawnością intelektualną. Autorka zwraca uwagę na używanie w społeczeństwie określeń wobec osób z niepełnosprawnością, takich jak: osoby niekompetentne, bądź dewianci. Badaczka zauważa korelację pomiędzy komponentem poznawczym i komponentem afektywnym postaw. B. Cytowska dostrzega poprawę warunków życia ludzi z niepełnosprawnością intelektualną na przestrzeni lat, jednocześnie podkreśla, że wciąż jest jeszcze wiele do zrobienia w zakresie zmiany nastawienia społeczeństwa wobec tej grupy osób (Cytowska, 2012).

Zdzisław Kazanowski w swoich badaniach wskazuje, że wiedza o niepełnosprawności jest znikoma, co prowadzi do nieświadomego akceptowania stereotypów doty-

czących osób z dysfunkcjami. Postawy wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną w komponencie poznawczym są pozytywne. Badani najczęściej uznawali takie osoby jako odmiennie, jednak nie była to postawa o charakterze negatywnym. W komponencie afektywnym postawa wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną jest pozytywna. Respondenci w aspekcie behawioralnym przejawiają negatywny stosunek, są przeciwni kontaktom z osobami niepełnosprawnymi oraz wspierają segregacyjny system edukacji. Badani przejawiają tzw. tolerancję bezwysiłkową – akceptują osoby z niepełnosprawnością, natomiast nie chcą się angażować w relacje z nimi (Kazanowski, 2011).

Badania CBOS z 2007 r. ukazują, że prawie połowa ankietowanych wyraża pozytywny stosunek względem osób z niepełnosprawnością (Chajda, 2007). Większość respondentów uważa, że osoby z niepełnosprawnością mają prawo do pobierania renty oraz jednoczesnego wykonywania pracy. Blisko 2/3 ankietowanych jest gotowych do podjęcia działań mających na celu wsparcie tej grupy osób. Pomoc społeczeństwa uzależniona jest od rodzaju niepełnosprawności. Z badań CBOS wynika, że wobec ludzi z niepełnosprawnością intelektualną oraz osób z chorobami psychicznymi społeczeństwo deklaruje największy dystans (Chajda, 2007). Co piąty ankietowany nigdy nie miał do czynienia z kimś niepełnosprawnym, mimo tego większość badanych dostrzega w środowisku takie osoby (Chajda, 2007).

Antonina Ostrowska ukazała ewolucję postaw wobec osób z niepełnosprawnością na przestrzeni lat 1993 - 2013. Badaczka wyróżniła trendy pozytywne, stagnację oraz trendy negatywne. Do pozytywnych zmian zachodzących w społeczeństwie polskim należy, m.in. większa ogólna wiedza i świadomość problemów życiowych ludzi z niepełnosprawnością. Rośnie liczba inicjatyw wspierających osoby z dysfunkcjami. Badania te pokazują również, że w porównaniu z rokiem 1993 osoby pełnosprawne z większą aprobatą podchodzą do osób z niepełnosprawnością intelektualną lub chorobami psychicznymi. Opinie na temat życia osobistego, intymnego oraz małżeństwa osób z niepełnosprawnością zmieniły się na lepsze: zmniejszyła się krytyka wobec zawierania małżeństw lub relacji intymnych z osobą niepełnosprawną (Ostrowska, 2013). Analiza tych badań wykazała, że przekształcił się stereotyp ludzi z niepełnosprawnością. W latach 1993 osoby z niepełnosprawnością były postrzegane, m.in. jako jednostki słabe, lękliwe, samotne, niepewne siebie. W późniejszych latach są określane jako: przyjazne, ubogie, wytrwałe, niepewne siebie. Ponad połowa respondentów miała kontakt z ludźmi z niepełnosprawnością np. w rodzinie lub w kręgu znajomych. Wśród grupy badanej ponad 3/4 ankietowanych zdecydowałoby się na indywidualną pomoc ludziom z niepełnosprawnością ruchową, natomiast ponad połowa badanych taką pomoc udzieliłaby również osobom z niepełnosprawnością intelektualną (Ostrowska, 2013).

Badania przeprowadzone przez Monikę Struck-Peregończyk oraz Iwonę Leonowicz-Bukałę ukazały, że w prasie najczęściej przedstawia się osoby z niepełnosprawnością jako bohaterów lub jako ofiary. Mimo wieloletnich prób podejmowanych przez np. organizacje pozarządowe ukazania osoby niepełnosprawnej jako pełnoprawnego członka społeczności, wciąż w mass mediach prezentowany jest wizerunek człowieka w kontekście posiadanych przez niego deficytów i negatywnych cech (Struck-Peregończyk, Leonowicz-Bukała, 2018).

Na przestrzeni lat autorzy badań dostrzegają pozytywne zmiany w zakresie postaw społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnością. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną są bardziej akceptowane niż kiedyś, a ich problemy dostrzegane oraz rozwiązywane. Niestety wciąż społeczeństwo posiada niewystarczającą wiedzę na temat niepełnosprawności oraz problemów z niej wynikających.

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Niniejsze badania mają na celu ustalenie, jakie postawy przejawiają studenci wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz niepełnosprawnością ruchową. Główne problemy badawcze prezentują poniższe pytania:

- Jaką postawę w komponencie poznawczym prezentują studenci wobec osób z niepełnosprawnością?
- Jaka jest postawa w komponencie afektywnym studentów wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz osób z niepełnosprawnością intelektualną?
- Jaka jest postawa w komponencie behawioralnym studentów wobec osób z niepełnosprawnością?

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety. Dobór grupy badanych był losowy. Łącznie w badaniu wzięło udział 110 respondentów. Do analizy statystycznej wykorzystano 70 ankiet. Ankietowani mieli od 19 do 32 lat. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety własnego autorstwa zawierający pytania otwarte, zamknięte oraz półotwarte. Zmienne stanowiły: sposób definiowania przez studentów niepełnosprawności, znajomość rodzajów niepełnosprawności, sposób postrzegania osób z niepełnosprawnością ruchową oraz intelektualną, ocena postaw respondentów wobec osób z niepełnosprawnością, a także deklaracje badanych dotyczące stopnia interakcji z osobami z niepełnosprawnością.

POSTAWY STUDENTÓW WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ ORAZ Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Przedstawiając postrzeganie osób z niepełnosprawnością ruchową oraz z niepełnosprawnością intelektualną przez studentów uwzględniono komponenty postaw: poznawczy, afektywny oraz behawioralny. Na komponent poznawczy postaw wobec osób z niepełnosprawnością składają się informacje na temat aktualnych, melioratywnych definicji związanych z grupą będącą przedmiotem postawy. O pozytywnej postawie w tym obszarze świadczy również znajomość rodzajów niepełnosprawności.

Osoby z niepełnosprawnością są postrzegane przez badanych jako jednostki z dostrzegalną dysfunkcją, np. ruchową lub intelektualną. Respondenci definiowali, kim jest osoba z niepełnosprawnością poprzez używanie takich określeń jak: „inwalida”, „upośledzony umysłowo”, „ślepy”, „osoba niesamodzielna, zależna od innych”, „osoba na wózku inwalidzkim”, „osoba z orzeczeniem”, „osoba, która jest dysfunkcyjna z powodów genetycznych” (Kanar, 2017). Analizując wyniki, można zauważyć, że studenci posługiwali się określeniami nieaktualnymi lub odnoszącymi się tylko do danego rodzaju niepełnosprawności, co może świadczyć o małej wiedzy badanych ten na temat (Tabela 1). Poniżej przedstawiono usystematyzowane odpowiedzi respondentów.

Tabela 1

Określenia osób z niepełnosprawnością przez badanych (N= 70)

Kategorie odpowiedzi	Ogółem
Osoba z dysfunkcjami ruchowymi lub intelektualnymi	14 (20,0%)
Osoba niesamodzielna, zależna od innych	17 (24,3%)
Osoba, której stan zdrowia nie pozwala na wypełnianie ról społecznych	3 (4,3%)
Osoba z zaburzonym funkcjonowaniem	6 (8,6%)
Osoba z orzeczeniem o niepełnosprawności	2 (2,9%)
Osoba na wózku inwalidzkim	8 (11,4%)
Osoba, która: jest chora psychicznie, z porażeniem mózgowym	3 (4,3%)
Osoba, która jest dysfunkcyjna z powodów genetycznych	2 (2,9%)
Osoba po wypadku	2 (2,9%)
Brak odpowiedzi	13 (18,6%)

Źródło: Kanar, 2017.

Kolejny aspekt badań odnosi się do wiadomości badanych na temat rodzajów niepełnosprawności. Studenci w swoich odpowiedziach używali potocznych pojęć, np. „ślepotą”, bądź pojęć o pejoratywnym charakterze, np. „umysłowy”, „inwalidztwo”. Na podstawie analizy i interpretacji badań wypowiedzi zostały uporządkowane i przypisane do poszczególnych kategorii (Tabela 2). Analizując poniższe dane można zaobserwować trudności badanych z rozróżnieniem pojęć takich, jak „rodzaj niepełnosprawności”, „stopień niepełnosprawności”, bądź z nazewnictwem konkretnych jednostek chorobowych. W swoich odpowiedziach najczęściej respondenci wskazują na dwa rodzaje niepełnosprawności: ruchową oraz intelektualną (34,8% oraz 29,3%) (Tabela 2).

Tabela 2

Określenie rodzajów niepełnosprawności przez badanych

Kategorie odpowiedzi	Ogółem	Kategorie odpowiedzi	Ogółem
Intelektualna	48 (29,3%)	Psychofizyczna	3 (1,8%)
Ruchowa	57 (34,8%)	Porażenie mózgowe	4 (2,4%)
Niewidomi	4 (2,4%)	Zespół Downa	5 (3,0%)
Umysłowa	20 (12,2%)	Zespół Aspergera, Autyzm	4 (2,4%)
Psychiczna	6 (3,7%)	Paraliż	1 (0,6%)
Umiarkowany, Znaczny, Głęboki	1 (0,6%)	Genetyczna	1 (0,6%)
Fizyczna	4 (2,4%)	Niesłyszący	1 (0,6%)
Spółeczna	1 (0,6%)	Powypadkowa	1 (0,6%)
Sprzężona	2 (1,2%)	Inwalidztwo	1 (0,6%)

Źródło: Badanie własne autora.

Pozytywna postawa w komponencie afektywnym charakteryzuje się brakiem stereotypowego postrzegania niepełnosprawności, czyli posiadaniem własnej opinii wobec tej grupy osób. Komponent afektywny wskazuje również emocje, jakie wywołuje przedmiot postawy.

Studenci wybierali spośród cech pozytywnych i negatywnych te, które według nich opisują osoby z niepełnosprawnością ruchową. Większość respondentów wska-

zała, że osoby niepełnosprawne ruchowo są przede wszystkim wrażliwe oraz dzielne. Respondenci uznali, iż osoby z niepełnosprawnością ruchową są miłe, nieśmiałe i niesamodzielne. Prawie 1/4 respondentów określiła tę grupę ludzi jako „zamkniętych w sobie”. Przedstawione wyniki świadczą o sympatii badanych wobec przedmiotu postaw. Osoby z niepełnosprawnością ruchową jawią się respondentom jako grupa przyjaźnie nastawiona do innych ludzi. Wśród odpowiedzi znajdowały się również pejoratywne określenia takie jak „zarozumiałość”, „bycie niemiłym”, „zazdrość”, „złośliwość” (Tabela 3). Wyniki badań wskazują, że osoby niepełnosprawne ruchowe są postrzegane jako ktoś, kto się nie poddaje i uparcie dąży podniesienia jakości swojego życia, osoby godne zaufania, dobrego pracownika. Jednocześnie jednostki z niepełnosprawnością ruchową określane są jako niesamodzielne, zamknięte w swoim mieszkaniu. Można domniemywać, iż opinie badanych oparte są na stereotypach. Osoby z niepełnosprawnością ruchową mają ograniczone możliwości uczestniczenia w życiu społecznym m.in. przez bariery architektoniczne. Może to powodować postrzeganie tej grupy jako zamkniętych i nieśmiałych, ponieważ nierzadko funkcjonują one w swoich środowiskach, głównie wśród ludzi z podobnymi trudnościami. Niemal połowa badanych określiła osoby z niepełnosprawnością intelektualną jako „niesamodzielne”, „nieśmiałe” oraz „wrażliwe”, 1/3 respondentów uznała tę grupę za zamkniętą w sobie. Mniej niż 1/4 badanych opisuje osoby z niepełnosprawnością intelektualną jako „zarozumiałe”, „niemiłe”, „zazdrosne”, „złośliwe”. Jednocześnie

Tabela 3

Cechy charakteryzujące osoby z niepełnosprawnością intelektualną oraz z niepełnosprawnością ruchową w opinii badanych

Kategorie odpowiedzi	Odpowiedzi dotyczące osób z niepełnosprawnością intelektualną	Odpowiedzi dotyczące osób z niepełnosprawnością ruchową	Kategorie odpowiedzi	Odpowiedzi dotyczące osób z niepełnosprawnością intelektualną	Odpowiedzi dotyczące osób z niepełnosprawnością ruchową
Niesamodzielność	29 (41%)	20 (29%)	Uczciwość	4 (6%)	12 (17%)
Nieśmiałość	29 (41%)	20 (29%)	Zarozumiałość	3 (4%)	1 (1%)
Optymizm	13 (18%)	16 (23%)	Koleżeństwo	7 (10%)	9 (13%)
Aktywność społeczna	2(3%)	5 (7%)	Zamknięcie w sobie	23 (33%)	17 (24%)
Dzielność	9 (13%)	30 (43%)	Godne zaufania	1 (1%)	13 (19%)
Poczucie humoru	9 (13%)	10 (14%)	Mądrość	2 (3%)	4 (6%)
Wrażliwość	28 (40%)	36 (51%)	Powaga	2 (3%)	5 (7%)
Bycie miłym	12 (17%)	21 (30%)	Pewność siebie	2 (3%)	4 (6%)
Bycie niemiłym	1 (1%)	3 (4%)	Szczerość	16 (16%)	17 (24%)
Rzetelność w swojej pracy/nauce	4 (6%)	17 (24%)	Bycie sympatycznym	12 (17%)	13 (19%)
Zazdrość	1 (1%)	3 (4%)	Odwaga	4 (6%)	9 (13%)
Złośliwość	5 (7%)	2 (3%)	Inna cecha, jaka?	0 (0%)	0 (0%)

Źródło: Kanar, 2017.

respondenci uważają tę grupę ludzi za „szczerą”, „optymistyczną” oraz „dzielną” (Tabela 3). Z badań wyłania się skrajny obraz osoby z niepełnosprawnością intelektualną: skromnej, podporządkowanej oraz uśmiechniętej i szczerzej (Kanał, 2017).

Większość respondentów deklaruje przyjazną postawę wobec osób z niepełnosprawnościami (88%). W badanej grupie znaleźli się również badani, którzy szczerze odpowiedzieli, że nie czują się osobami przyjaznymi wobec ludzi z niepełnosprawnością. Nikt jednak nie określił siebie jako osoby zdecydowanie nieprzyjaznej (Tabela 4).

Tabela 4
Postawa badanych wobec osób z niepełnosprawnością (N=70)

Kategorie odpowiedzi	Ogółem
Postawa zdecydowanie przyjazna	17 (24%)
Postawa przyjazna	45 (64%)
Postawa nieprzyjazna	3 (4%)
Postawa zdecydowanie nieprzyjazna	0 (0%)
Nie mam zdania	5 (7%)

Źródło: Kanał, 2017.

Komponent behawioralny wskazuje na zachowania badanych wobec przedmiotu postaw. O pozytywnej postawie w tym komponencie świadczy m.in. chęć interakcji, wspólnych kontaktów oraz chęć udzielenia pomocy.

Badani deklarują pomoc w obowiązkach domowych osobom niepełnosprawnym ruchowo niezależnie od stopnia znajomości (66%). Żaden respondent nie udzielił odpowiedzi wskazującej na nieudzielenie pomocy niezależnie od stopnia znajomości. Podobnie badani odnosili się do udzielania pomocy osobom z niepełnosprawnością intelektualną (Tabela 5).

Tabela 5
Deklarowana chęć pomocy wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz z niepełnosprawnością intelektualną (N= 70)

Kategorie odpowiedzi	Odpowiedzi dotyczące udzielenia pomocy osobie z niepełnosprawnością ruchową	Odpowiedzi dotyczące udzielenia pomocy osobie z niepełnosprawnością intelektualną
Deklaracja pomocy niezależnie od stopnia znajomości z tą osobą	46 (66%)	38 (54%)
Deklaracja pomocy - osobie z rodziny	10 (14%)	14 (20%)
Deklaracja pomocy - osobie z sąsiedztwa	6 (9%)	8 (11%)
Deklaracja pomocy- osobie z grona znajomych	8 (11%)	10 (14%)
Brak chęci udzielenia pomocy niezależnie od stopnia znajomości z tą osobą	0 (0%)	0 (0%)

Źródło: Kanał, 2017.

W badaniach dotyczących stopnia interakcji z osobami z niepełnosprawnymi wyniki wskazują, że studenci są przede wszystkim chętni do udzielania pomocy tej grupie. Taki kontakt deklarują zarówno wobec osób z niepełnosprawnością ruchową (43%), jak i osób niepełnosprawnym intelektualnie (66%). Odnosząc się do relacji z osobami niepełnosprawnymi ruchowo badani częściej wyrażają chęć zaprzyjaźnienia się (43%) niż w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną (23%). Część ankietowanych (9%) deklaruje otwartość na małżeństwo z osobą niepełnosprawną ruchowo, natomiast nikt nie preferuje tej formy interakcji z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Aż o połowę więcej opiniodawców zadeklarowało, że nie chce utrzymywać kontaktu z osobami z niepełnosprawnością intelektualną (9%), niż w przypadku niepełnosprawności ruchowej (4%) (Tabela 6).

Tabela 6

Deklarowana chęć interakcji z osobami niepełnosprawnością ruchową oraz z niepełnosprawnością intelektualną (N= 70)

Kategoria odpowiedzi	Odpowiedzi dotyczące kontaktu z osobą z niepełnosprawnością ruchową	Odpowiedzi dotyczące kontaktu z osobą z niepełnosprawnością intelektualną
Pomoc w nauce/obowiązkach domowych itp.	30 (42,9%)	46 (65,7%)
Przyjaźń	30 (42,9)	16 (22,9%)
Randka	1 (1,4%)	1 (1,4%)
Związek małżeński	6 (8,6%)	0 (0%)
Brak chęci zawierania jakiegokolwiek formy kontaktu	3 (4,3%)	6 (8,6%)
Inne		
- „Kontakty w stopniu neutralnym”	0 (0%)	1 (1,4%)

Źródło: Badania własne autora.

WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych badań można wysunąć następujące wnioski:

Respondenci wykazują negatywną postawę wobec osób z niepełnosprawnością w komponencie poznawczym. Świadczą o tym trudności w określeniu, kim jest osoba niepełnosprawna oraz brak znajomości rodzajów niepełnosprawności. Studenci stosują nieaktualną terminologię lub pojęcia o zabarwieniu pejoratywnym. Często opisują osoby z niepełnosprawnością jedynie wybraną kategorią, np. „osoby na wózku inwalidzkim”.

O pozytywnej postawie w komponencie afektywnym świadczy przyjazna ocena stosunku respondentów wobec osób z niepełnosprawnością. Nieliczna grupa badanych uznała, że ich postawa wobec niepełnosprawnych nie jest przyjazna.

Przeprowadzone badania potwierdzają tezę na temat pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością (A. Ostrowska, 1993 – 2013). Studenci określają niepełnosprawnych ruchowo jako jednostki wrażliwe i dzielne. Natomiast osoby z niepełno-

sprawnością intelektualną określane są jako wrażliwe, nieśmiałe oraz niesamodzielne. Świadczy to o sympatii wobec ludzi z niepełnosprawnością, bez względu na rodzaj niepełnosprawności.

Przeprowadzone badania wskazują na tendencję do utrzymania dystansu społecznego względem osób z niepełnosprawnością intelektualną. Rodzaj niepełnosprawności wpływa na hipotetyczne interakcje badanych z przedmiotem postaw. Badani częściej wykazywali chęć zainicjowania kontaktu z osobami z niepełnosprawnością ruchową niż z osobami z niepełnosprawnością intelektualną.

Respondenci są otwarci i chętni do większego wspierania osób z niepełnosprawnością ruchową oraz w mniejszym stopniu – osób z niepełnosprawnością intelektualną. Świadczy to o postawie negatywnej w komponencie behawioralnym.

Niniejsze badania potwierdzają postawę społeczeństwa, określaną jako tolerancję bezwysiłkową, czyli akceptację osób z niepełnosprawnością, jednakże bez chęci nawiązywania relacji z tą grupą ludzi (Kazanowski, 2011).

Studenci wykazują negatywną postawę w komponencie poznawczym oraz behawioralnym wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz osób z niepełnosprawnością intelektualną. Jednakże, w komponencie afektywnym respondenci ujawniają postawę pozytywną.

ZAKOŃCZENIE

W świetle powyższych wniosków należy zastanowić się nad możliwością zmiany postaw studentów wobec osób z niepełnosprawnością. Można domniemywać, że brak wiedzy i własnych przekonań na temat funkcjonowania tej grupy ludzi wpływa na zachowanie pełnosprawnych osób. Aprobująca postawa studentów w komponencie afektywnym wskazuje na możliwości kształtowania adekwatnych postaw społecznych wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz niepełnosprawnością intelektualną. W związku z powyższym należy skupić się na szerzeniu wiedzy o tym kim są i jak funkcjonują osoby z niepełnosprawnością. Pomocne mogą okazać się kampanie informacyjne, które obejmowałyby cały szereg działań integrujących. Pozytywne postawy studentów w komponencie poznawczym oraz behawioralnym można wypracować poprzez: prowadzenie na różnych wydziałach wykładów poświęconych tematyce osób z niepełnosprawnością oraz happeningi, które mogłyby zwrócić uwagę na potrzeby człowieka z ograniczeniami sprawności. Innym sposobem na modyfikację postrzegania ludzi młodych może być zapraszanie ich przez stowarzyszenia lub fundacje do udziału w wolontariacie na rzecz osób z niepełnosprawnością.

Temat postaw wobec osób z niepełnosprawnością wciąż wymaga aktualizowania i systematyzowania. Istotne jest, aby ukazywać zmienianie się postrzegania tej grupy w społeczeństwie. Dzięki badaniom porównawczym można dokonać analizy skuteczności podejmowanych działań związanych z szerzeniem świadomości o osobach niepełnosprawnych. Pozwoli to nadać znaczenie danyh działań (np. organizowanie ogólnokrajowych kampanii informacyjnych), co w następstwie umożliwi stworzenie skutecznych rekomendacji dla praktyki.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Chajda, E. (2007). *Postawy wobec osób niepełnosprawnych*. Warszawa: CBOS.
- [2] Chrzanowska, I. (2015). *Pedagogika specjalna. Od tradycji do współczesności*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [3] Cytowska, B. (2012). *Trudne drogi adaptacji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [4] European Health Interview Survey, Pobrano 12.12.2020 z:
- [5] <https://stat.gov.pl/en/topics/health/health/health-status-of-population-in-poland-in-2014,4,1.html>.
- [6] Kanar, M. (2017). Postawy studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz niepełnosprawnością intelektualną. *Antea. Studenckie Zeszyty Naukowe i Artystyczne*, 2, 85-97.
- [7] Kazanowski, Z. (2011). *Przemiany pokoleniowe postaw wobec osób upośledzonych umysłowo*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- [8] Kokot, K. (2010). *Determinanty samodzielności osób niepełnosprawnych ruchowo w latach 1945 – 2001 w Polsce na przykładzie Dolnego Śląska*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- [9] Komorska, M. (2000). *Sytuacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w społeczeństwie polskim*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- [10] Krause, A. (2012). *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [11] Lipińska-Lokś, J. (2011). *Zmiany stosunków między dziećmi pełnosprawnymi i dziećmi z niepełnosprawnością w klasach integracyjnych*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- [12] Maciarz, A. (2005). *Mały leksykon pedagoga specjalnego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [13] Niedbalski, J. (2019). *Niepełnosprawność i osoby z niepełnosprawnością. Od pasywności i wykluczenia do aktywności życiowej i integracji społecznej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- [14] Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań. Pobrano 12.12.2020 z: <http://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/>.
- [15] Nowicka, A. (2005). *Postrzeganie przez niepełnosprawnych studentów postaw wobec ich osoby koleżanek i kolegów z roku*. W: H. Ochonczenko, G. Miłkowska (red.), *Osoba niepełnosprawna w społeczności akademickiej* (s. 225-240). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- [16] Otrębski, W., Rożnowski, B. (2008). *Sytuacja psychologiczna osób z niepełnosprawnością na rynku pracy. Badania percepcji pracodawców, pracowników i poszukujących pracy*. Lublin: Instytut Rynku Pracy.
- [17] Ostrowska, A. (2013). *Niepełnosprawni w społeczeństwie 1993 – 2013*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.
- [18] Sękowski, A. (1994). *Psychospołeczne determinanty postaw wobec inwalidów*. W: M. Chodakowska (red.) *Człowiek niepełnosprawny. Problemy autorealizacji i społecznego funkcjonowania* (s. 97-111). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- [19] Smith, D. D. (2009). *Pedagogika specjalna. Podręcznik akademicki*. T. 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- [20] Soborski, W. (1987). *Postawy, ich badanie i kształtowanie*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- [21] Struck-Peregończyk, M., Leonowicz-Bukała, I. (2018). Bezbronni ofiary i dzielni bohaterowie: wizerunek osób niepełnosprawnych w polskiej prasie (s. 148 - 164). *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia De Cultura*, 10(1).
- [22] Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 2020 poz. 426). Pobrano 10.12.2020 z: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU2020000426>.
- [23] Wojciszke, B., (2003), *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Scholar.
- [24] Zawiślak, A., (2009), *Wybrane zagadnienia pedagogiki specjalnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.